

واکاوای تجارب و ادراکات دانشجویان دانشگاه فرهنگیان از تحریم‌های اقتصادی

آمریکا بر علیه نظام جمهوری اسلامی ایران

محمود محمدی^۱، رحمان محمدی^۲

۱) استادیار گروه علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه فرهنگیان البرز (Mmohammadi87@yahoo.com)

۲) دانشجو معلم رشته آموزش تاریخ پردیس حکیم فردوسی

چکیده

این مقاله به تجربیات و ادراکات دانشجویان دانشگاه فرهنگیان از تحریم‌های اقتصادی آمریکا بر علیه نظام جمهوری اسلامی ایران می‌پردازد. دولت امریکا بیش از چهار دهه است که کشور ایران را تحت تحریم‌های سنگین اقتصادی سیاسی قرار داده است. یکی از موضوعاتی که در مساله تحریم‌ها مورد توجه قرار می‌گیرد تاثیر این تحریم‌ها بر گروه‌های اجتماعی مختلف است. گروه‌های اجتماعی در ایران تجربیات و ادراکات متفاوتی از این تحریم‌ها دارند. ادراکات دانشجویان دانشگاه فرهنگیان بعنوان یکی از گروه‌های مرجع در نظام تعلیم و تربیت می‌تواند بسیار مهم و تاثیر گذار باشد. این ادراکات دانشجویان در سال‌های آینده بر عملکرد حرفه ای آنها در تدریس و آموزش اثر خواهد داشت. ذهنیتی که دانشجو معلمان از تحریم‌های اقتصادی آمریکا بر علیه کشورشان دارند در سال‌های آتی از طریق آموزش و تدریس در کلاسهای درس به دانش آموزان مدارس نیز انتقال می‌یابد. روش پژوهش در این مقاله از نوع کیفی و با رویکرد پدیدارشناسی است. جامعه آماری مورد بررسی، دانشجویان دانشگاه فرهنگیان البرز هستند. نمونه آماری بر اساس نمونه گیری هدفمند از ۱۵ نفر از دانشجویان رشته آموزش تاریخ انتخاب شدند. ابزار جمع آوری داده ها، مصاحبه روایی و ابزار تحلیل داده ها، تحلیل مضمون بوده است. پس از جمع آوری مصاحبه ها، روایتهای دانشجویان بر اساس ۴ مضمون: ابعاد اقتصادی تحریمها، ابعاد سیاسی تحریمها، ابعاد اجتماعی تحریمها و ابعاد انسانی تحریمها دسته بندی شدند. نتایج تحلیل روایتها نشان می‌دهد که نگرشها و گرایشهای دانشجویان نسبت به تحریمهای اقتصادی آمریکا تا حد زیادی با سیاستهای کلی نظام جمهوری اسلامی ایران هماهنگ و هم جهت است.

کلید واژه ها: نظام جهانی، تجربه زیسته، دانشجویان، تحریم‌های اقتصادی، دانشگاه فرهنگیان.

مقدمه

تحریم^۱ عبارت است از محروم کردن یک فرد، گروه یا جامعه از برخی از امتیازاتی که می‌تواند داشته باشد. در حوزه سیاسی تحریم به معنای قطع یا محدود کردن مناسبات تجاری سیاسی به عنوان اقدام تنبیهی توسط یک یا چند دولت علیه کشوری که قوانین بین‌المللی را نقض کرده است (معین، ۱۳۹۰). معمولاً تحریم‌ها شامل اقدامات سیاسی اقتصادی یا نظامی هستند که کشورهای قدرتمند بر علیه کشورهای دیگر اعمال می‌کنند. در نظام بین‌المللی امروز تحریم یکی از روش‌های اعمال سلطه کشورهای قدرتمند غربی بر علیه کشورهای دیگر است. به عبارت دیگر شکل سلطه از تهاجم و اشغال نظامی در قرن نوزدهم و بیستم به شکلهای جدیدتری در قرن بیست و یکم تغییر یافته است. امروزه مهمترین شکل تحریمی که کشورهای قدرتمند بر کشورهای دیگر اعمال می‌کنند تحریم‌های اقتصادی است. تحریم‌های بین‌المللی اقتصادی اغلب توسط کشورها و سازمانهای بین‌المللی به عنوان ابزارهایی برای اعمال قدرت یا تاثیرگذاری بر رفتار دولتهای دیگر بدون توسل به درگیری نظامی مورد استفاده قرار می‌گیرد (صادقی، ۱۳۹۹: ۹). تحریم‌های اقتصادی^۲ شامل تحریم‌های تجاری یعنی محدودیتهای واردات یا صادرات به کشور هدف، تحریم‌های سرمایه‌گذاری شامل محدودیت در جریان سرمایه به کشور هدف و همچنین تحریم‌های هوشمندانه مانند بلوکه کردن کالاهای دریایی، تحریم اقتصادی نخبگان حقیقی یک کشور و ممنوعیت سفر مقامات دولتی و کادرهای حزبی آن کشور می‌شود (صادقی، ۱۳۹۹: ۱۰). نابرابری‌های اقتصادی و نظامی در بین کشورهای جهان امکان این سلطه اقتصادی سیاسی را فراهم می‌سازد.

امانوئل والرشتاین^۳، جامعه‌شناس امریکایی، در نظریه نظام جهانی^۴ (۱۹۷۹) به توضیح علت و پیامد نابرابری‌های سیاسی اقتصادی کشورهای جهان می‌پردازد. او کشورهای جهان را از نظر قدرت اقتصادی به کشورهای مرکزی، کشورهای نیمه پیرامونی و کشورهای پیرامونی تقسیم‌بندی می‌کند (والرشتاین، ۱۹۷۹). تقسیم‌بندی که والرشتاین از کشورهای جهان ارائه می‌کند می‌تواند فلسفه و اهداف تحریم‌های اقتصادی را روشنتر سازد. والرشتاین ویژگی‌های اقتصادی هر یک از این جوامع را اینگونه بر می‌شمرد: الف) کشورهای مرکزی که دارای زیرساختهای اقتصادی قدرتمندی همچون صنعت سرمایه و نظام بانکداری است که توانایی تولید انبوه کالا در بخش‌های مختلف را دارد. این جوامع از فناوری پیشرفته در تولید کالا برخوردار است و این امر منجر به انباشت سرمایه در این جوامع می‌شود. این وضعیت اقتصادی به این جوامع امکان می‌دهد که در تولید و انباشت سرمایه در کشورهای دیگر مداخله سیاسی و اقتصادی نمایند. این مداخله به منظور حفظ سلطه اقتصادی و تداوم انباشت سرمایه در کشورهای مرکزی صورت می‌گیرد. دولت‌های این جوامع دارای دو کارکرد مهم در حفظ ساختار نظام نوین جهانی هستند. ۱- برخی از دولت‌های مرکز نقش مرکزی مسلط و «هژمونیک» را در نظام بین‌المللی بازی می‌کنند. ۲- دوم اینکه، دولت‌های مرکزی قدرت‌های نظامی عمده‌ای در نظام جهانی بوده و از زور برای منضبط کردن دولت‌هایی که قواعد بازی را رعایت نمی‌کنند؛ استفاده می‌کنند.

¹ Sanction

² Economic sanction

³ Immanuel Wallerstein

⁴ World-system Analysis

ب) جوامع پیرامون: این جوامع بیشتر بر پایه ی کشاورزی سنتی یا تولید مواد خام معدنی یا کشاورزی شکل گرفته اند. در این جوامع نظام صنعتی و بانکی ضعیف و عقب مانده و سرمایه انباشته چندانی وجود ندارد. فناوری های علمی در تولید کالا بسیار ضعیف است و در تولید و مصرف کالا به جوامع مرکزی وابسته هستند. دولت در این جوامع چه از نظر ساختار داخلی و چه از نظر خارجی ضعیف است و به طور عمده تحولات و ساختارهای این جوامع تحت تاثیر کشورهای مرکز قرار دارد. کارکرد اصلی این جوامع تامین مواد اولیه و خام کشورهای مرکزی است.

ج) جوامع نیمه پیرامون: این جوامع ترکیبی از خصوصیات جوامع مرکز و پیرامون را دارند. جوامع نیمه پیرامون یا در حال توسعه اند و یا به تازگی تا اندازه ای صنعتی شده اند، ولی هنوز از خصوصیات جوامع پیرامون را درون خود حفظ کرده اند. آنها هم از صنعت و هم از جوامع کشاورزی برخوردارند، اما هر دوی این بخش ها نه به اندازه جوامع مرکز قدرت دارند و نه به اندازه جوامع پیرامون ضعیف. این جوامع تا حدودی از شرایط اسف بار پیرامونی رها شده اند و در مسیر سیاستهای انباشت سرمایه جوامع پیرامون عمل میکنند. این امر موجب تاثیر پذیری دولتهای این جوامع از جوامع مرکزی است. در حقیقت جوامع نیمه پیرامونی نقش پل ارتباطی و تعدیل کننده نظام جهانی را به عهده دارند و در بسیاری از موارد به عنوان عامل انتقال سرمایه و کالا بین مرکز و پیرامون عمل می کنند یا به تولید کالاهایی می پردازند که مورد نیاز نظام جهانی است، اما این نقش ارتباطی منجر به تولید و انباشت سرمایه در جوامع نیمه پیرامون نمی شود بلکه به حفظ و تداوم تولید و انباشت سرمایه در جوامع مرکزی کمک می کنند (ودیعیه و همکاران؛ ۱۳۹۶)

این ارتباط اقتصادی سیاسی میان جوامع مرکزی، پیرامون و نیمه پیرامون، نظام جهانی سرمایه داری را همانند یک زنجیره به هم پیوند داده اند و تمامی تحولات سیاسی اقتصادی آنها به هم وابسته شده و ساختارهای آنها به هم گره خورده است. از نظر والرشتاین عملکرد تمامی این ساختارها در نهایت به انباشت بیشتر و مداوم سرمایه در مرکز منتهی می شود، از این رو تفکیک مسائل سیاسی، اقتصادی یا اجتماعی به داخلی و خارجی صحیح نیست، زیرا همگی در یک نظام جهانی قرار دارند و همه کشورها اجزاء یک سیستم سرمایه داری جهانی محسوب می شوند (سلیمی، ۱۳۸۴: ۲۰۸-۲۰۹).

بدین ترتیب کشورهای مرکزی که عمدتاً جزو کشورهای غربی هستند به دلیل برتری و توانمندی اقتصادی قدرت این را دارند که در نظامهای سیاسی اقتصادی و اجتماعی جوامع دیگر مداخله نمایند. این مداخله به منظور تثبیت سلطه اقتصادی و حفظ و تداوم انباشت سرمایه در جوامع مرکزی صورت می گیرد. بنابراین کشورهایی که از قواعد و قوانین بین المللی که حافظ سلطه اقتصادی سیاسی این کشورها است تمرد نماید با مجازات، طرد تهدید و تنبیه این کشورهای مواجه خواهند شد. تحریمهای بین المللی نمونه هایی از این برخوردهاست. شکلهای مختلفی از تحریمها و تهدیدات را می توان متصور شد. تحریمهای اقتصادی، نظامی، علمی و فناوری نمونه هایی از این تحریمها محسوب می شوند که کشورهای قدرتمند اقتصادی بر علیه کشورهای دیگر اعمال می کنند. کشورهای غربی و سلطه گر از طریق این تحریمها کشورهای دیگر را تحت فشار قرار می دهند تا در مقابل سیاستهای مداخله گرایانه آنها تسلیم شوند. مهمترین ابزار تهدید و تحریم کشورهای مرکزی بر علیه کشورهای ناسازگار با نظام جهانی، تحریمهای اقتصادی است. وابستگی و ارتباط اقتصادی کشورهای جهان به جوامع مرکزی این کشورها را در مقابل تحریمهای اقتصادی شکننده و ناتوان ساخته است.

تحریم اقتصادی که بر علیه کشورهای دیگر اعمال می شود معمولاً به دو دسته تحریمهای تجاری و مالی تقسیم بندی می شوند. در تحریمهای تجاری به محدود کردن صادرات و ایجاد محدودیت در واردات کشورهای تحریم شونده توجه می شود و در تحریمهای مالی به اختلال در جریان مالی همچون جابجایی پول و فعالیتهای مالی مرتبط با تجارت، اعتبارات بانک جهانی و

صندوق بین‌المللی پول و از جمله آنها مسدود کردن یا مصادره دارایی‌های کشورهای تحریم‌شونده را شامل می‌شود (درخشان و جعفری، ۱۳۹۳: ۶۳). بدین ترتیب تحریم‌های اقتصادی، یکی از ابزارهای مهم سیاست خارجی کشورهای قدرتمند اقتصادی علیه سایر کشورهای محسوب می‌شوند که در صورت بر نتابیدن سیاست‌های آن‌ها، با اعمال و وضع تحریم‌هایی چه به صورت یک‌جانبه، چندجانبه و یا بین‌المللی در صدد نیل به اهداف مورد نظر خود بر می‌آیند. اگر چه هدف اغلب تحریم‌ها تحت فشار قرار دادن دولت‌ها برای اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های دولتهای سلطه‌گر است اما وضع و اعمال این تحریم‌ها می‌تواند نتایج و پیامدهای سیاسی اقتصادی و اجتماعی و انسانی قابل توجهی در میان کشورهای تحریم‌شونده به همراه داشته باشد. (درخشان و جعفری، ۱۳۹۳)

بهبان کشورهای غربی در اعمال تحریم‌ها بر علیه کشورهای دیگر اجرای فصل هفتم اساسنامه سازمان ملل است که بر اساس آن شورای امنیت سازمان ملل^۵ موظف است زمینه‌های تهدیدکننده صلح و امنیت بین‌المللی را شناسایی و متناسب با آنها تحریم‌های موردی را به اجرا گذارند اما با توجه به ساختار سازمان ملل و نفوذ برخی قدرتها اقتصادی و سیاسی در ارکان تصمیم‌گیری تحریم‌ها در بسیاری موارد به سمت منافع این قدرتها متمایل شده است. علاوه بر تحریم‌های سازمان ملل قدرتهای سلطه‌گر سعی می‌کنند با استفاده از نفوذ سیاسی و اقتصادی خود به صورت یکجانبه یا با مشارکت سایر کشورها نسبت به اعمال تحریم علیه کشورهای که خلاف مصالح آنها عمل می‌کنند اقدام نمایند (منظور و مصطفی پور: ۱۳۹۲: ۲۳).

با وجود آنکه تحریم‌های اقتصادی توسط کشورهای قدرتمند بنا به دلایل متعددی صورت گرفته است اما باید گفت تنها کشوری که بیشترین استفاده از ابزار تحریم اقتصادی را برای تحمیل خواسته خود بر سایر کشورها داشته است کشور آمریکا بوده است. این کشور در طول قرن بیستم در بیش از ۶۰ درصد موارد استفاده از تحریم به عنوان تحریم‌کننده اصلی یا یکی از تحریم‌کنندگان اصلی مطرح بوده و تلاش کرده است که در حوزه سیاست خارجی قلدربانان خود با اعمال فشار اقتصادی بر سایر کشورها آنها را به انجام خواسته‌های خود وادارد. (درخشان و جعفری، ۱۳۹۳: ۳)

یکی از کشورهایی که طی ۴۰ سال گذشته همواره مورد تحریم کشورهای غربی و بخصوص آمریکا قرار گرفته است نظام جمهوری اسلامی ایران است. نظام جمهوری اسلامی ایران از انقلاب اسلامی تا به امروز با تحریم‌های اقتصادی و غیر اقتصادی متفاوتی در برهه‌های زمانی مختلف، مواجه بوده و این فشارها و محدودیت‌های خارجی هزینه‌هایی را بر اقتصاد کشور و روند توسعه آن تحمیل نموده است. اما از سال ۱۳۸۴ تحریم‌های آمریکا و متحدان این کشور به بهانه غنی‌سازی اورانیوم وارد دور تازه‌ای شد بطوری که برنامه‌های هسته‌ای ایران، منافع و امنیت سیاسی اقتصادی آمریکا و متحدان غربی‌اش در خاورمیانه را با چالشی جدی مواجه ساخته است. بنابراین تحریم‌های حداکثری و سختگیرانه‌ای را در ارتباط با ایران به اجرا گذاشت. با بحرانی شدن موضوع هسته‌ای ایران دامنه تحریم‌ها چندجانبه و یکجانبه به صورت وسیعی افزایش پیدا کرد به خصوص بعد از ۲۰۰۶ با ارجاع پرونده ایران از آژانس انرژی اتمی به شورای امنیت پر رنگتر شد به صورتی که از ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۰ در مجموع ۱۰ قطعنامه درباب تحریم‌های اقتصادی از سوی شورای امنیت ملی بر علیه ایران صادر شد.

اما آنچه در مطالعه این تحریم‌ها مهم است تاثیرات و پیامدهای سیاسی اجتماعی اقتصادی و انسانی این تحریم‌ها بر گروه‌های مختلف اجتماعی است. اثرات تحریم‌ها و بخصوص تحریم‌های اقتصادی می‌تواند در ابعاد سیاسی، اقتصادی اجتماعی و فرهنگی و انسانی در بین گروه‌های مختلف اجتماعی مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد. گروه‌ها، طبقات و اقشار مختلف اجتماعی تجربیات

^۵ معمولاً اعضای این شورا کشورهای قدرتمند اقتصادی سرمایه‌داری هستند

زیسته متفاوتی از این تحریم‌های اقتصادی دارند. این تجربیات زیسته می‌تواند عملکرد سیاسی اجتماعی و اقتصادی افراد را تحت تاثیر قرار دهد و در سطح خرد و کلان بر سیاست‌گذاری‌های اقتصادی سیاسی و اجتماعی دولتها اثر گذار باشد.

این مقاله به تحلیل تجربیات زیسته^۶ دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان از تحریم‌های اقتصادی آمریکا^۷ بر علیه نظام جمهوری اسلامی ایران می‌پردازد. معلمان به عنوان یکی از گروههای مرجع اجتماعی نقش مهمی در شکل دادن افکار و احساسات عمومی جامعه دارند. بدون توجه به نقش معلم هرگونه سیاستگذاری در حوزه تعلیم و تربیت عمومی با شکست مواجه خواهد شد. (رووف، ۱۳۷۹) معلمان و نقش آنها در شکل دادن به نگرشها و گرایشهای کودکان و نوجوانان بعنوان نسلهای آینده کشور غیر قابل کتمان است. بنابراین تربیت و آموزش معلمان همواره یکی از موضوعات مهم و اساسی برای سیاستگذاران فرهنگی و تربیتی به شمار می‌آید. امروزه در جامعه ما دانشگاه فرهنگیان بعنوان متولی اصلی تربیت معلم در سند تحول بنیادین به شمار آمده است (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰). بینش، نگرش و احساساتی که دانشجویان دانشگاه فرهنگیان از تحریم‌های اقتصادی آمریکا دارند تاثیرات تربیتی و آموزشی مهمی بر آنان دارد. تحریم‌های اقتصادی آمریکا بر جهت‌گیری‌ها، گرایشها و قضاوت‌های سیاسی اقتصادی دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان تاثیرات غیر قابل انکاری دارد. این تجربیات زیسته در سالهای آینده عملکرد حرفه‌ای و آموزشی آنها را تحت تاثیر قرار خواهد داد و از طریق تدریس و آموزش به نسلهای آینده انتقال خواهد یافت. بدین ترتیب تجربیات زیسته دانشجویان دانشگاه فرهنگیان از تحریم‌های آمریکا بر علیه نظام جمهوری اسلامی ایران می‌تواند اطلاعات ارزشمندی از نگرشها، قضاوتها و جهت‌گیری‌های دانشجویان معلمان دانشگاه فرهنگیان را در اختیار سیاستگذاران و برنامه‌ریزان و فعالان حوزه تعلیم و تربیت و همچنین مدیران سیاسی و دولتی قرار دهد. بنابراین هدف این مقاله واکاوی ابعاد سیاسی اقتصادی اجتماعی و فرهنگی تحریم‌های اقتصادی آمریکا در میان دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان است. بر این اساس سوال اصلی این مقاله را می‌توان اینگونه طراحی کرد که تجربیات زیسته دانشجویان دانشگاه فرهنگیان از تحریم‌های اقتصادی آمریکا چگونه است؟ در ذیل این سوال می‌توان به این سوالات نیز پاسخ داد که دانشجویان دانشگاه فرهنگیان چه درک و فهمی از تحریم‌های اقتصادی آمریکا دارند؟ ذهنیت و نگرشها، جهت‌گیری‌ها و قضاوت‌های دانشجو معلمان نسبت به این تحریم‌های اقتصادی چگونه است؟

۲- پیشینه تحقیق

پژوهش‌های بسیاری در خصوص اثرات تحریم‌های اقتصادی بر جامعه ایران انجام شده است. در این بخش به برخی از این پژوهش‌ها پرداخته می‌شود و تفاوت این پژوهش‌ها با مقاله حاضر توضیح داده می‌شود.

عزتی و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان بررسی اثر تحریم‌های اقتصادی بر تولید و اشتغال بخش صنعت ایران بر اساس داده‌های بانک مرکزی و مرکز آمار ایران در سالهای ۱۳۵۵ تا ۱۳۹۵ به این نتیجه رسیده‌اند که تحریم‌های اقتصادی از کانال کاهش تولید صنعتی سطح اشتغال در بخش صنعت را کاهش داده است.

عزتی و سلمانی (۱۳۹۴) در مقاله برآورد اثر تحریم‌های اقتصادی بر رشد اقتصادی ایران نشان می‌دهند که تا پیش از تحریم‌های گسترده نفتی و بانکی در سالهای ۱۳۹۲-۱۳۹۳ رشد تولید ناخالص داخلی سرانه نیروی کار در ایران اثر مستقیم معناداری از

⁶ Analysis of Lived experiences

⁷ US economic sanctions

تحریم‌های اقتصادی نپذیرفته است. نتیجه اینکه ریشه و مشکلات فعلی اقتصاد ایران بیشتر مشکلات داخلی و سوء تدبیرهای اقتصادی است و نه تحریم‌های اقتصادی دشمنان.

وحیده غلامی و الهام امین زاده (۱۳۹۳) در مقاله ای با عنوان رویکرد فعال در مقابله با پیامدهای تحریم‌های اقتصادی در قراردادهای تجاری به این نتیجه رسیده اند که اتخاذ رویکردی فعال در مقابله با تحریم‌های اقتصادی موجب می شود که نه تنها تحریم‌های اقتصادی در اکثر موارد مانعی برای اجرای قرارداد نباشند بلکه هزینه های طرفین قرارداد را نیز کاهش می دهند. در واقع بر خلاف آنچه تصور می شود که متعهد (کشور تحت تحریم) همواره به دنبال این است که در وضعیت تحریم‌های اقتصادی از اجرای قرارداد فرار کند؛ راهکارهای ارائه شده نفع متعهد را نیز در نظر می گیرد و با تدابیر قبل و حین قرارداد طرفین را به سمتی سوق می دهد که سودشان را در اجرای قرارداد جست و جو کنند.

محمد نهبوندیان، محمد لطفی، فرهاد رهبر (۱۳۹۰) در مقاله ای با عنوان جابه جایی شرکای تجاری به عنوان ابزاری برای کاهش پیامدهای منفی تحریم‌های اقتصادی به این نتیجه رسیدند که جا به جایی شرکای تجاری ایران با توجه به پیشینه بازرگانی هریک و رفتار متفاوت آنان در شرایط تحریم‌های اقتصادی، سازوکار تجاری مناسبی است که می تواند قدرت ابتکار عمل را به منظور کمرنگ کردن تحریم‌ها در اختیار ایران قرار دهد و با توجه به انتقال تعاملات تجاری و تقلیل مزیای به دست آمده از بهره مندی بازار ایران، هریک از کشورها را در نادیده گرفتن تحریم‌ها ترغیب کند. رویکردی که به یک توازن مثبت و پایدار و افزایش نقش آفرینی کشور در عرصه روابط تجاری منجر خواهد شد.

طغیانی و درخشان (۱۳۹۳) در مقاله عوامل تاثیر گذاری تحریم‌های اقتصادی بر ایران و راهکارهای مقابله با آن با استفاده از تجربیات جهانی به این نتیجه رسیده اند که شش عامل تدریجی و دایمی بودن تحریم‌ها، وجود درآمدهای غیر نفتی، راهبرد توسعه ای جایگزین واردات، رقابت جهانی، عدم همراهی کامل اقتصادهای نو ظهور مستقل با تحریم، وجود بانکداری برون مرزی را به مثابه عوامل تقلیل دهنده تاثیر تحریم‌های اقتصادی شناسایی میکند و در مقابل هشت عامل چند جانبه شدن تحریم‌ها، بسته شدن بسیاری از مسیرهای دور زدن تحریم‌ها، محدود شدن دسترسی به نظام مالی بین المللی، هدف قرار دادن فروش نفت، همزمانی تحریم‌های اقتصادی با اثار برخاسته از اجرای طرح تحول اقتصادی، وابستگی شدید تولید داخلی به فناوری و مواد خام و واسطه ای خارجی، وابستگی نظام ارزی کشور به یورو و دلار، عدم مدیریت افکار عمومی به مثابه عوامل تشدید کننده تحریم‌ها بر ایران است.

مشهدی و رشیدی (۱۳۹۴) در مقاله تاثیر تحریم‌های وضع شده علیه ایران بر محیط زیست، انرژی و انتقال تکنولوژی از منظر حقوق بین المللی نشان می دهند که تحریم‌ها در حوزه محیط زیست موجب نقض حق بهره برداری از محیط زیست پاک که ارتباط مستقیمی با حق بر سلامت و حق حیات دارد و نیز نقض اصول عام و خاص حقوق محیط زیست از جمله اصل مسئولیت مشترک اما متفاوت اصل همکاری می شود همچنین با توجه به اهمیت گسترده انرژی در اقتصاد ایران اثرات گسترده تحریم‌ها بر این بخش امری محرز است در زمینه انتقال تکنولوژی نیز با تحدید انتقال دانش و تکنولوژی های مربوط به فعالیتهای هسته ای و انرژی و با تفسیر موسع قوانین واضع تحریم از تعریف تکنولوژی بخشهای مختلف صنعت و فناوری با مشکل مواجه شده است.

اغلب پژوهشهایی که به تاثیرات تحریم‌ها در ایران پرداخته اند به اثرات تحریم‌ها در حوزه های اقتصادی، سیاسی، بین المللی و غیره اشاره داشته اند. در برخی از پژوهشها نیز راهکارهایی برای کاهش یا تقلیل اثرات تحریم‌ها پیشنهاد شده است. اما کمتر پژوهشی به تجربیات زیسته گروههای مختلف اجتماعی از تحریم‌ها پرداخته است. گروههای مختلف اجتماعی تجربیات زیسته

متفاوتی از تحریم‌های اقتصادی دارند. مطالعه و بررسی این تجربیات زیسته به محققان و پژوهشگران و سیاستگذاران کمک می‌کند که از تجربیات قضاوت‌ها، احساسات و نظرات افکار عمومی اطلاع یابند و در برنامه ریزی‌ها و سیاست‌هایی که برای مقابله با تحریم‌ها اتخاذ می‌کنند بهره ببرند.

۳- روش پژوهش

این مقاله با هدف واکاوی تجربیات و ادراکات دانشجویان دانشگاه فرهنگیان از تحریم‌های اقتصادی امریکا تدوین شده است. شناخت و اطلاع از نگرشها، ادراکات، جهت‌گیری‌ها و قضاوت‌های جامعه مورد مطالعه، بدون بررسی تجربیات زیسته آنان از طریق روش‌های کیفی ممکن نیست. (کرسول، ۱۳۹۱: ۸۱) روش‌های کمی و آماری ممکن است شناخت و اطلاعات وسیع و گسترده‌ای از جامعه هدف در اختیار ما قرار دهند؛ اما نمی‌توانند اطلاعات دقیق و عمیقی از آنان در اختیار پژوهشگران و برنامه‌ریزان فرهنگی و تربیتی قرار دهد. برای حل این مساله استفاده از روش‌های کیفی می‌تواند شناخت عمیق و دقیقی از جامعه مخاطب و موضوع تحقیق در اختیار ما قرار دهد. یکی از روش‌های کسب اطلاع از جامعه دانشجویی، بررسی تجربیات زیسته آنان است. بیان روایت‌هایی که دانشجویان از نظرات، احساسات و جهت‌گیری‌های خود بیان می‌کنند می‌تواند اطلاعات ارزشمندی برای سیاستگذاران تربیتی و آموزشی قرار دهد. بر این اساس این مقاله تلاش می‌کند به بازنمایی^۸ برخی از تجربیات و ادراکات دانشجویان دانشگاه فرهنگیان البرز از تحریم‌های اقتصادی امریکا بپردازد. روش تحقیق در این پژوهش از نوع کیفی^۹ و با رویکرد پدیدارشناسی است و در سطح توصیف و تحلیل به بررسی و تحلیل تجربیات زیسته دانشجویان دانشگاه فرهنگیان می‌پردازد. ابزار جمع‌آوری داده‌ها روش مصاحبه روایی^{۱۰} است و ابزار تحلیل داده‌ها، تکنیک تحلیل مضمون^{۱۱} است.

در پژوهش‌های کیفی هدف پژوهشگر توصیف زندگی افراد است. در این شیوه پژوهش، پژوهشگر از طریق مصاحبه با افراد و مراجعه به متن مصاحبه‌ها و گزارش‌های مربوطه داد‌های لازم را درباره مراحل زندگی افراد و تجربه‌های آنان به دست آورده و همچنین نقطه عطف این تجربه‌ها را بازنمایی کرده و از آنها معنی بیرون کشیده می‌شود. بنابراین این روش تحقیق وقتی به کار می‌رود که پژوهشگر بخواهد تجربه‌های کسب شده یک فرد یا افرادی را در یک حیطه معین بازنمایی کند و از آنها به معنی سازی بپردازد (بازرگان، ۱۳۹۵: ۶۸).

جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش دانشجویان دانشگاه فرهنگیان البرز است. نمونه‌گیری بر اساس نمونه‌گیری هدفمند از دانشجویان رشته آموزش تاریخ پردیس حکیم فردوسی دانشگاه فرهنگیان البرز انتخاب شدند. تعداد نمونه‌های بر مبنای اصل اشباع نظری ۱۵ نفر تعیین شدند. پس از جمع‌آوری ۱۵ روایت از دانشجویان، نمونه‌گیری متوقف شد زیرا ادامه جمع‌آوری مصاحبه‌های دانشجویان از تحریم‌های اقتصادی امریکا، مقوله یا مفهوم جدیدی به مقوله‌ها نمی‌افزود و به تکرار مقوله‌ها منجر می‌شد. بدین ترتیب نمونه‌گیری و جمع‌آوری اطلاعات متوقف شد. سن مصاحبه‌شوندگان بین ۱۸ الی ۲۱ سال بوده و همه پاسخگویان پسر هستند و رشته تحصیلی همگی آنان آموزش تاریخ هست. دانشجویان در این روایت‌ها به بیان تجربیات،

⁸ Representation

⁹ Qualitative methods

¹⁰ Narrative interview

¹¹ Theme analysis

ادراکات، احساسات و قضاوت‌های خود از تحریم‌های آمریکا پرداخته‌اند. پس از جمع‌آوری روایتها به کد گذاری^{۱۲} و مقوله بندی^{۱۳} و تعیین مضامین^{۱۴} اقدام شده است (عطاران، ۱۳۹۵؛ فیلیک، ۱۳۹۲). در نهایت تحلیل روایی بر اساس مضامین استخراج شده از این تجربیات ارائه شده است.

لینکلن و گوبا (۱۹۸۵) در پژوهشهای کیفی معیارهای چون اعتمادپذیری^{۱۵} باورپذیری^{۱۶} انتقال‌پذیری^{۱۷} اطمینان‌پذیری^{۱۸} تاییدپذیری^{۱۹} را به جای روایی^{۲۰}، پایایی^{۲۱} و عینیت^{۲۲} پیشنهاد می‌کنند (به نقل از فیلیک، ۴۲۰:۱۳۹۲). به منظور اعتماد‌پذیری، باورپذیری و انتقال‌پذیری مضامین و اظهارات مهم، از ۵ نفر از دانشجویان همان دانشگاه کمک گرفته شد. آنان پس از مرور کدها و مضامین اصلی بیان داشتند که مضامین انتخاب شده به نوعی گویای تجربیات زیسته آنان از تحریم‌های اقتصادی آمریکا بر علیه نظام جمهوری اسلامی ایران نیز هستند. همچنین به منظور اطمینان‌پذیری و تایید‌پذیری مضامین استخراج شده و فرایند تحلیل داده‌ها از نظرات ۲ نفر از متخصصان تربیتی و علوم سیاسی بهره‌برده شد. کدهای استخراج شده، انتخاب مضامین و فرایند تحلیل داده‌ها مورد پذیرش این دو نفر متخصص تربیتی و اجتماعی قرار گرفت. متخصصان تربیتی و سیاسی بیان داشتند فرایند تحلیل داده‌ها توانسته است تصویر و نمایش نسبتاً روشن و دقیقی از تجربیات و ادراکات دانشجویان از تحریم‌های اقتصادی آمریکا ارائه دهد.

۴. جمع‌آوری و تحلیل یافته‌ها

در بخش جمع‌آوری داده‌ها، از نمونه‌های پژوهش‌خواسته شد که تجربیات زیسته خودشان را از تحریم‌های اقتصادی آمریکا در قالب یک یا دو صفحه روایت کنند. دانشجویان در یک مدت زمان مشخصی تجربیات، نگرش‌ها و احساسات و قضاوت‌هایشان را از تحریم‌های اقتصادی آمریکا در قالب متن‌های نوشتاری بیان نمودند. پس از جمع‌آوری متن‌ها و پالایش آنها، روایت‌های

¹² Coding

¹³ Categorization

¹⁴ Theme

¹⁵ Trustworthiness

¹⁶ Credibility

¹⁷ Transferability

¹⁸ Dependability

¹⁹ Confirmability

²⁰ Validity

²¹ Reliability

²² Objectivity

دانشجویان کد گذاری شدند. کد ۲۳ به مفاهیم، گزاره ها و کلماتی که دانشجویان در روایت های خود برای توصیف احساسات، تفکرات، نگرش ها و جهت گیری‌هایی که از تحریم‌های اقتصادی آمریکا علیه ایران داشتند، اطلاق می شود. کدهایی که دانشجویان برای توصیف تحریم‌های اقتصادی آمریکا به کار بردند در ۴ مضمون: ابعاد اقتصادی، ابعاد سیاسی، ابعاد اجتماعی و ابعاد انسانی دسته بندی شدند. دسته بندی این کدها و مضامین اصلی و فرعی در جدول زیر آمده است. در ادامه روایت‌های دانشجویان از تحریم‌های اقتصادی آمریکا بر اساس ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و انسانی و با استناد به نقل مستقیم نمونه ها، تحلیل شده است.

جدول کدها و مضامین

مضامین اصلی	فرعی مضامین	کدها
	مزایا و فرصتها	یک فرصت و امتیاز جدید برای پیشرفت کشور، استفاده از توانایی ظرفیت های داخلی ،تبدیل شدن به کشور تولید کننده کالاهای وارداتی، ارتقای تولید ملی، اقتصاد قوی، خودکشوفایی و خودکفایی در تولید ملی و داخلی، اهمیت به تولید ملی و رونق تولید داخلی، تولید کننده قطعات کلیدی، دور زدن تحریم‌ها، افزایش تولید ملی، ایستادن ایران در برابر آمریکا، صادرات با اقتدار، تجربه فروش نفت به ونزوئلا، مقاومت در برابر تحریم‌ها، پیشرفت در انرژی اتمی و صنایع دفاعی ، وابستگی کم به خارج ،متکی نبودن به خارج، حذف دلار از معاملات
ابعاد اقتصادی تحریم‌ها	معایب و محدودیتها	گران شدن قیمت کالاها، تحریم اقلام دارویی، سخت شدن زندگی ،سخت شدن زندگی بیماران خاص ،کوچک شدن سفره ها، فشار حداکثری، کاهش قدرت خرید، آشفته شدن وضع معیشت، ایستادن مردم در صف برای نیازهای اولیه ،عدم رشد اقتصادی، تخریب کننده اقتصاد، کاهش ارزش پول ملی و سطح رفاه مردم، متکی به نفت اقتصاد تک محصولی، عدم ارتباط با بانک های دنیا، بلوکه شدن پول ایران، مصادره ۱۲ میلیاردی دارایی ایران، تحریم بانکی، تحریم نفتی، فلج شدن اقتصاد، فشار بیشتر بر طبقات پایین ،شرایط بد اقتصادی، ضربه اقتصادی و اقلام حیاتی، آسیب اقتصادی به زندگی مردم عادی
ابعاد سیاسی تحریم‌ها	در حوزه داخلی	کم کاری مسئولین، ربط دادن هر چیزی به تحریم‌ها، بی کفایتی و بدعهدی مسئولان، تحریم دلیل غیر قانع کننده هر گرانی، مسئولان سودجو، تحریم بهانه ای برای ناکارآمدی برخی دولتمردان و مدیران، سوءمدیریت، ضربه زدن دلال ها و رانت خوارها، اطاعت بی چون و چرا از آمریکا، باج دادن به آمریکا، چشم دوختن برخی مسئولین به آمریکا، تحریم توسط دولت ایران، تاثیر تحریم‌ها بر انتخابات ۱۴۰۰

<p>عدم مشروعیت تحریمها در جهان، تهدید محسوب شدن ایران برای آمریکا، برجام تجربه ناموفق از مراد و مذاکره با آمریکا، وعده های آمریکا مانند وعده های شیطان، سلطه گری و برتری جویی آمریکا، سیاست آمریکا استثمار و بهره جویی، آمریکا کدخدای جهان، تحریم ابزاری برای فشار آوردن به دولتهای مستقل، عدم توان حمله نظامی و رودرو آمریکا با ایران، برجام توافق باخت_برد، عمل نکردن آمریکا به تعهدات برجام، ایران رتبه اول تحریمها، سیاست های مختلف در مقابل آمریکا، اعمال سیاست های زورگویانه آمریکا، کاغذ پاره بودن تحریمها، عدم نیاز مذاکره با آمریکا، خلاف سیاست های آمریکا عمل کردند، خارج شدن از برجام بی جسم</p>	<p>در حوزه بین المللی</p>	
<p>زندگی همیشگی با تحریمها، گرم ترین بحث تحریمهای آمریکا در مجلس مهمانی ها و تاکسی ها، عوض شدن خلیقات مردم، افزایش جرم و جنایت، افزایش طلاق، افزایش افسردگی، شناخت تحریمها با اخبار شبانگهی و قیمت طلا و ارز، علاج کار توکل بر خدا و توجه به جوان ها، بدتر شدن زندگی مردم</p>	<p>ابعاد اجتماعی تحریمها</p>	
<p>ظالمانه، شدید و سخت، فلج کننده، ناعادلانه، غیر انسانی، ناجوانمردانه، بشر ستیز، تروریستی، نقض حقوق بشر</p>	<p>ابعاد انسانی تحریمها</p>	

۱-۴- ابعاد اقتصادی تحریمها

اغلب نمونه های مورد بررسی در بیان تجربیاتشان از تحریمهای اقتصادی آمریکا، به فرصتها و محدودیتهای اقتصادی تحریمها اشاره داشته اند. آنها فرصتها و مزایای اقتصادی تحریمها را با این مفاهیم و گزاره ها بیان نموده اند؛ یک فرصت و امتیاز جدید برای پیشرفت کشور، استفاده از توانایی ظرفیت های داخلی، تبدیل شدن به کشور تولید کننده کالاهای وارداتی، ارتقای تولید ملی، خودکوفایی و خودکفایی در تولید ملی و داخلی، اهمیت به تولید ملی و رونق تولید داخلی، تولید کننده قطعات کلیدی، دور زدن تحریمها، افزایش تولید ملی، صادرات با قدرتی و اقتدار، تجربه فروش نفت به ونزوئلا، مقاومت در برابر تحریمها، پیشرفت در انرژی اتمی و صنایع دفاعی، وابستگی کم خارجی، متکی نبودن به خارج، حذف دلار از معاملات.

بررسی روایتهای نمونه های پژوهش نشان می دهد که اکثر دانشجویان بیان داشته اند که تحریمهای اقتصادی آمریکا علیه ایران منجر به افزایش توانمندی اقتصادی جامعه می شود. این عده از دانشجویان تحریم را فرصتی برای پیشرفت و اتکا به توانمندی داخلی در تولید کالا قلمداد می کنند که منجر به کاهش وابستگی به نفت و کالاهای وارداتی می شود و بدین ترتیب قدرت چانه زنی و مذاکره ایران را در مقابل قدرتهای بزرگ و سلطه گر افزایش می دهد. برای نمونه روایت شماره ۱ درباره تحریمهای اقتصادی آمریکا اینگونه بیان می دارد « به طور کلی از نظر من تحریم یک فرصت است و تهدید نیست. تحریم وقتی به وجود می آید که تولید داخلی نباشد یا به عبارتی دیگر تحریم وقتی خودش را نشان می دهد که یک کشور از توانایی های داخلی و ظرفیت های داخلی خود نتواند استفاده کند». همچنین روایت شماره ۶ در مورد تحریمها اینگونه بیان می دارد «در مورد تحریمهای آمریکا علیه ایران باید بگویم که این تحریمها هیچ اثری نخواهند داشت به شرط اینکه ما بتوانیم تولید کنیم اگر بعضی ها می گویند تحریم هستیم و نمیتوانیم کاری کنیم؛ بدون شک بدانید که آنها به دلیل حقیر بودن یا ضعیف بودن خودشان

این حرف‌ها را میزنند و آنها یا از توانایی‌ها و ظرفیت‌های داخلی ایران خبر ندارند یا اینکه خبر دارند و دوست ندارند که خبر دار شوند. به نظر من میشود با استفاده از ظرفیت‌های داخلی بسیاری از مشکلات کشور و گرانی‌ها را از بین برد و نیازی به مذاکره با آمریکا نیست.»

برخی از دانشجویان نیز بر معایب و محدودیتهایی که تحریم‌ها اقتصادی آمریکا به همراه داشته‌اند اشاره کرده‌اند. این دانشجویان معایب و محدودیتهای اقتصادی تحریم‌ها را با این مفاهیم و گزاره‌ها بیان نموده‌اند: «گران شدن قیمت کالاها، تحریم اقلام دارویی، سخت شدن زندگی، سخت شدن زندگی بیماران خاص، کوچک شدن سفره‌ها، فشار حداکثری، کاهش قدرت خرید، آشفته شدن وضع معیشت، عدم رشد اقتصادی، سخت شدن وضع معیشت، تخریب کننده اقتصاد، کاهش ارزش پول ملی و سطح رفاه مردم، متکی به نفت اقتصاد تک محصولی، عدم ارتباط با بانک‌های دنیا، بلوکه شدن پول ایران، صادره ۱۲ میلیاردی دارایی ایران، تحریم بانکی، تحریم نفتی، فلج شدن اقتصاد، فشار بیشتر بر طبقات پایین، تحریم اقتصادی، شرایط بد اقتصادی، ضربه اقتصادی و اقلام حیاتی، آسیب اقتصادی به زندگی مردم عادی.»

بررسی نظرات برخی از دانشجویان نشان می‌دهد که تحریم‌های اقتصادی منجر به بدتر شدن اوضاع اقتصادی کشور شده است ارزش پول ملی کاهش یافته است، اقلام دارویی گران شده و قدرت خرید مردم پایین آمده است. این وضعیت منجر به کاهش رفاه مردم و سخت شدن زندگی و وضع معیشت طبقات آسیب‌پذیر و بیماران خاص شده است. صادرات نفت کشور بسیار کاهش یافته و به دلیل تحریم‌های بانکی دارایی‌های ایران در کشورهای دیگر بلوکه شده است. بطور کلی وضع تحریم‌ها اقتصادی، وضع اسفناک و شرایط بد اقتصادی را در جامعه ایجاد کرده است. برای نمونه روایت شماره ۲ درباره معایب و مشکلاتی که تحریم‌های اقتصادی به همراه داشته‌اند اینگونه بیان می‌دارد که: «آمریکا کشوری ۲۵۰ ساله که مظهر قدرت و مدرنی و پیشرفت و کدخدای جهانی هستش و متأسفانه با بعضی از کشورهای مخالف با منافع خود در جنگ و جدال هست و یکی از این کشورها ایران هستش و باعث شده تحریم‌های زیادی در جهان بر علیه ایران اتفاق بی‌افتد و مهم‌ترین تجربه ما در مقابله با تحریم‌ها گران شدن لوازم هستش چونکه گوشی که از خارج وارد ایران میشه بر اساس قیمت دلار قیمت گذاری می‌شود و این هر چقدر تحریم‌ها بالاتر باشد باعث می‌شود قیمت اقلام نیز گران تر شود و خرید آن برای مردم و خود من نیز سخت تر شود و از مهم‌ترین بدی‌های تحریم آمریکای جنایت کار همین تحریم اقلام دارویی و غذایی هستش که باعث جان دادن بیشتر افرار و کودکان بخاطر بیماری است و واقعا سخت است ببینیم دارویی است که بتواند هم وطن‌های ما را نجات دهد ولی پیدا نمی‌شود.» همچنین روایت شماره ۳ درباره محدودیتهای و مسائلی که تحریم‌ها به همراه داشته‌اند اینگونه بیان می‌دارد که: «تحریم‌های ظالمانه آمریکا همواره برای کشور عزیز ما ایران بوده و به نظرم خواهد بود و ما همیشه باید با تحریم‌های آمریکا زندگی کنیم. از وقتی به دنیا آمدم همیشه بحث تحریم‌های آمریکا توی مجالس و مهمونی و تاکسی و خلاصه هر جایی یکی از گرم‌ترین بحث‌های گفت و گوی مردم بوده و مردم همواره از سختی‌هایی که این تحریم‌ها به زندگی آنها وارد میکنند و آنها را دچار تنگنا و سختی میکنند. تحریم‌ها مشکلات زیادی را برای زندگی ما ایرانی‌ها به وجود آورده به خصوص برای کسانی که بیماری‌های خاص دارند آنها را در تامین دارو هایشان در تنگنا قرار داده است و مشکلات زیادی برای زندگی آنها به وجود آورده است و علاوه بر درد بیماری درد‌های دیگری را هم به زندگی آنها تحمیل کرده است سفره‌ها را خیلی کوچک کرده است خرید خانه و ماشین مدل بالا برای یک جوان ایرانی تبدیل به خواب و رویا شده است.»

برخی از دانشجویان مورد بررسی در تجربیاتشان به تاثیر تحریم‌ها اقتصادی در سیاست داخلی و بین‌المللی اشاره نموده‌اند. این عده از دانشجویان تاثیر تحریم‌ها بر سیاست داخلی را با این مفاهیم و گزاره‌ها بیان نموده‌اند: «کم‌کاری مسئولین، ربط دادن هر چیزی به تحریم‌ها، بی‌کفایتی و بدعهدی مسئولان، تحریم دلیل هر گرانی، سودجویی برخی از مسئولان، تحریم بهانه‌ای بر ناکارآمدی برخی دولتمردان، سوءمدیریت در تحریم‌ها، سوءاستفاده دلال‌ها و رانت‌خوارها از تحریم، اطاعت بی‌چون و چرای برخی دولتمردان از آمریکا، باج دادن به آمریکا، چشم‌دوختن برخی دولتمردان به آمریکا، تاثیر تحریم‌ها بر انتخابات ۱۴۰۰». این عده از دانشجویان در تجربیات زیسته‌شان بر پیامدهای سوء، تحریم‌ها در سیاست داخلی اشاره می‌کنند و بیان نموده‌اند که تحریم‌ها باعث کم‌کاری و سوءمدیریت برخی از مسئولین سیاسی شده و بهانه‌ای است که برخی از مدیران و دولتمردان ناکارآمدی و بی‌کفایتی‌شان در مدیریت اقتصادی کشور را توجیه کنند.^{۲۴} برخی از دولتمردان و سیاسیون نیز حل مسائل و مشکلات اقتصادی کشور را در گرو رفع تحریم‌ها دانسته و برای حل مسائل داخلی چشم به اقدامات آمریکا دوخته‌اند. برای نمونه روایت شماره ۶ در مورد تاثیرات تحریم‌ها بر سیاست داخلی اینگونه بیان می‌دارد: «جالب اینجاست که این تحریم‌ها شده دلیل قانع‌کننده‌ای برای هر نوع گرانی شده است. ... تحریم‌های آمریکا باعث شد که مسئولین و دلالان تحریم زیر سایه‌ی آنها هر حرکتی را روی زندگی این مردم پیاده کنند»، همچنین روایت شماره ۱۲ در مورد تحریم‌ها اینگونه بیان می‌دارد: «به عقیده‌ی من تحریم‌ها نهایتاً ۲۰٪ این اوضاع را عاملند زیرا این کشور هم ثروت زیادی دارد و هم متخصص زیاد پس مشکل کار تحریم‌های آمریکا نیست بلکه سیاست‌ها و مسئولینی هستند که نمی‌خواهند مردم در آرامشی که حق طبیعی آنهاست زندگی کنند و بیشتر از هرکسی همین افراد باید متشکر باشند از تحریم‌های آمریکا زیرا خودشان با تحریم‌های آمریکا بار خود را بستند و اکثراً فرزندان و اقوامشان در همین کشور متجاوز مشغول به گذر عمر هستند»

برخی از دانشجویان مورد بررسی نیز به اثرات تحریم‌ها در سیاست خارجی و بین‌المللی نیز توجه کرده‌اند. آنها اثرات تحریم‌ها بر سیاست خارجی و بین‌المللی را با این مفاهیم و گزاره‌ها بیان نموده‌اند «عدم مشروعیت تحریم‌ها در جهان، تهدید محسوب شدن ایران برای آمریکا، برجام تجربه ناموفق از مراد و مذاکره با آمریکا، وعده‌های آمریکا مانند وعده‌های شیطان، سلطه‌گری و برتری جویی آمریکا، سیاست آمریکا استثمار و بهره‌جویی، آمریکا کدخدای جهان، تحریم ابزاری برای فشار آوردن به دولتهای مستقل، عدم توان حمله نظامی و رودرو آمریکا با ایران، برجام توافق باخت‌برد، عمل نکردن آمریکا به تعهدات برجام، ایران رتبه اول تحریم‌ها، سیاست‌های مختلف در مقابل آمریکا، اعمال سیاست‌های زورگویانه آمریکا، کاغذ پاره بودن تحریم‌ها، عدم نیاز مذاکره با آمریکا، خلاف سیاست‌های آمریکا عمل کردن، خارج شدن از برجام بی‌جسم».

مرور روایتهای دانشجویان نشان می‌دهد که این گروه از دانشجویان مذاکرات برجامی دولت سابق (دولتهای یازدهم و دوازدهم) را برای کاهش تحریم‌های اقتصادی شکست خورده دانسته و معتقد هستند که در مذاکرات برجامی ایران بازنده بوده است. زیرا دولت ایران به تمامی تعهدات خود در برجام عمل کرد اما با بدعهدی آمریکا و کشورهای اروپایی مواجه شد. بنابراین از دیدگاه این گروه از دانشجویان امید بستن به دولت آمریکا و دولتهای اروپایی اشتباه سیاسی قلمداد شده است. برخی از آنها معتقد بودند که آمریکا از تحریم‌های اقتصادی و بین‌المللی برای اعمال سیاستهای سلطه‌گرایانه و برتری جویی خود بهره می‌برد. بطور کلی دانشجویان مذاکرات برجامی را تجربه‌ای ناموفق و تلخ در رفع تحریم‌ها ذکر کرده‌اند.

^{۲۴} اشاره دانشجویان در این مصاحبه‌ها بیشتر بر دولتمردان و مدیران دولت یازدهم و دوازدهم بوده است. زیرا در زمانی که این مصاحبه‌ها جمع‌آوری

شده است هنوز دولت سیزدهم تشکیل نشده بود

برای نمونه روایت شماره ۷ درباره پیامدهای بین المللی تحریم‌ها اینگونه بیان می‌دارد «کشورهایی مثل ایران، روسیه، سوریه، کلمبیا، مکزیک و کره شمالی مورد تحریم اقتصادی کشور آمریکا قرار گرفته‌اند که ایران هم در دوره اوباما و هم در دوره ریاست جمهوری ترامپ در رتبه اول قرار داشته تحریم‌ها باعث سختی وضعیت معیشت ملت ایران شده در اصل میتوان برجام را تجربه ناموفقی از مراد و مذاکره با آمریکا دانست.» روایت شماره ۱۳ نیز این چنین بیان میکند «این برجام شد برای ما یک نمونه، یک تجربه... تجربه بد عهدی آمریکا ورد زبان همه شده امروز کسی نیست که دیگر نداند و نشنیده باشد که ملت ایران اگر بخواهد از مشکلات مادی و معنوی خود، رهایی پیدا کند؛ باید به خود، فکر خود، ایمان و اراده خود، جوان‌ها و شخصیت‌های خود تکیه کند و علاج کار را از خدای متعال بداند. شیطان به پیروان خودش میگوید خدا وعده‌ی روراست درست به شما داده بود، شماها از وعده‌ی خدا پیروی نکردید، پابند نماندید؛ من وعده‌ی دروغی به شما دادم، شما دنبال من راه افتادید!... این عین امروز منطبق است با آمریکا. حالا شیطان در قیامت این حرف را میزند، آمریکاییها امروز در دنیا این حرف را میزنند؛ وعده میدهند، عمل نمیکنند، تخلف میکنند.»

۳-۴- ابعاد اجتماعی تحریم‌ها

تعدادی از نمونه‌ها به ابعاد اجتماعی و فرهنگی تحریم‌ها نیز اشاره داشته‌اند این گروه از دانشجویان ابعاد اجتماعی و فرهنگی تحریم‌ها را با این مفاهیم و گزاره‌ها بیان داشته‌اند: «زندگی همیشگی با تحریم‌ها، کمک بیشتر به نیازمندان، تحریم‌های آمریکا بحث‌های گرم در مجلس مهمانی‌ها و تاکسی‌ها، عوض شدن خلیقات مردم در اثر تحریم‌ها، افزایش جرم و جنایت، افزایش طلاق، افزایش افسردگی، شناخت تحریم‌ها با اخبار شبانگه‌ای و قیمت طلا و ارز، علاج کار توکل بر خدا و توجه به جوان‌ها، سخت‌تر شدن زندگی مردم.»

مرور تجربیات زیسته این نمونه‌ها نشان می‌دهد که تحریم‌ها تأثیرات اجتماعی و فرهنگی نیز در جامعه داشته‌است. بحث تحریم‌های اقتصادی آمریکا یکی از موضوعات اصلی گفتگوها و تعاملات جمعی و خانوادگی است. بیشتر افراد جامعه بحث تحریم‌ها و اثر آن بر قیمت سکه طلا و خانه و اتومبیل را از طریق اخبار شبانگه‌ای و خبرگزاری‌ها و شبکه‌های اجتماعی دنبال می‌کنند. عده‌ای از دانشجویان معتقد بودند تحریم‌ها منجر به افزایش آسیب‌های اجتماعی همچون جرم و جنایت، طلاق، افسردگی، بیکاری و تغییر روحیه و خلیقات مردم در جامعه شده‌است. برای مثال روایت شماره ۴ درباره پیامدهای اجتماعی تحریم‌ها اینگونه بیان می‌دارد که: «وضع معیشت بسیار آشفته شد و این به بعد اجتماعی کشور هم آسیب وارد کرده‌است. خلیقات مردم به شدت عوض شده‌است و دیگر مرام و انسانیت مردمان گذشته تقریباً وجود ندارد. مردم بسیار در خود فرو رفته‌اند. جرم و جنایت‌ها بسیار افزایش پیدا کرده‌است، چه خانواده‌ها که از هم جدا شده‌اند و چه زوج‌ها که آرزوی رسیدن به یک دیگر را دارند، همه نشان دهنده وضع معیشت مردم است در نتیجه اعمال این تحریم‌ها به وجود آمده‌است.»

۴-۴- ابعاد انسانی تحریم‌ها

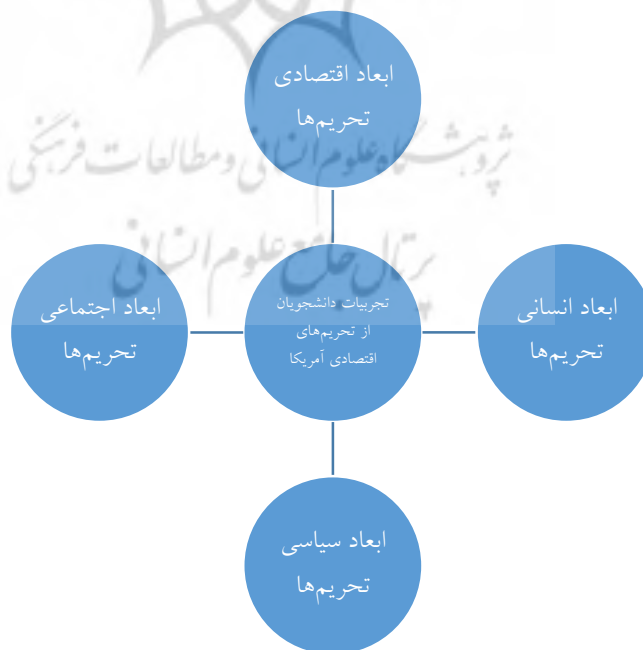
برخی از دانشجویان مورد بررسی به ابعاد انسانی تحریم‌ها اشاره کرده‌اند. آنها ابعاد انسانی و اخلاقی تحریم‌ها را با این مفاهیم بیان نموده‌اند: «ظالمانه، شدید، سخت، فلج‌کننده، ناعادلانه، غیر انسانی، ناجوانمردانه، بشر ستیز، تروریستانه، تحریم حقوق بشر.» مرور روایت‌های این دسته از دانشجویان نشان می‌دهد که آنها تحریم‌های اقتصادی آمریکا را ناعادلانه، ضد حقوق بشر، غیر انسانی و ناجوانمردانه و عملی تروریستی دانسته‌اند. برای نمونه روایت شماره ۹ درباره ابعاد انسانی تحریم‌ها بیان داشته‌است: «مقام‌های

دولت آمریکا تحریم‌های اعمال شده علیه ایران را سخت‌ترین و فلج‌کننده‌ترین تحریم‌ها در طول تاریخ تمدن انسان نامیده‌اند. بسیاری از این تحریم‌ها به صورت ناعادلانه علیه ملت ایران وضع شده‌اند و بیشتر تأثیرات آنها بر روی مردم است نه بر دولت. تحریم‌های پزشکی، دارویی و . . . که بیشترین تأثیرات آن بر روی مردم ایران بوده است. این تحریم‌ها تأثیرات زیادی بر ابعاد مختلف کشور از جمله اقتصاد و معیشت مردم داشته است. با این وجود دولت ایران با همکاری مردم در طی این سالها به خوبی توانسته در برابر تحریم‌های غیرانسانی و ناجوانمردانه آمریکا مقاومت کند هرچند مردم ایران سختی‌های زیادی را از این تحریم‌های بزرگ متوجه شدند اما مقاومت ایران در برابر تحریم‌ها تاکنون جواب داده است.»

۵. جمع بندی و نتیجه گیری

بیش از ۴۰ سال است که ایران تحت انواع تحریم‌های کشورهای اروپایی و آمریکا قرار دارد. طی ده سال گذشته این تحریم‌ها و به خصوص تحریم‌های اقتصادی از سوی آمریکا و متحدانش بر دولت و ملت ایران افزایش یافته است و تأثیرات اقتصادی اجتماعی و سیاسی خاصی را به همراه داشته است. گروهها، طبقات و اقشار اجتماعی مختلف تجربیات زیسته متفاوتی از این تحریم‌ها دارند. این مقاله به تحلیل تجارب و ادراکات دانشجوی معلمان دانشگاه فرهنگیان از تحریم‌های اقتصادی آمریکا پرداخته است. معلمان به عنوان یکی از گروههای مرجع اجتماعی نقش مهمی در شکل دهی به افکار و احساسات عمومی جامعه دارند. بینش، نگرش و جهت گیری‌های سیاسی اقتصادی دانشجوی معلمان در عملکرد حرفه‌ای آنان در کلاسهای درس اثرات اجتناب ناپذیری خواهد داشت. بنابراین مطالعه و بررسی تجربیات و ذهنیتهای معلمان و به خصوص دانشجوی معلمان درباره وقایع و تجربیات سیاسی اجتماعی و اقتصادی ضروری و اجتناب ناپذیر است.

بررسی ادراکات و تجربیات دانشجوی معلمان از تحریمهای اقتصادی آمریکا بر علیه نظام جمهوری اسلامی ایران را میتوان در نمودار زیر نشان داد

۱-نمودار شبکه مضامین

بررسی تجربیات و ادراکات دانشجوی معلمان نشان می‌دهد که آنها به ابعاد اقتصادی و سیاسی تحریم‌ها بیش از ابعاد دیگر توجه داشته‌اند. اکثر دانشجویان بر محدودیت‌ها و فرصت‌هایی که تحریم‌های اقتصادی به همراه داشته است اشاره کرده‌اند. اغلب آنها بیان داشته‌اند اگر چه تحریم‌های اقتصادی معایبی همچون نابسامانی اقتصادی و تورم و بیکاری و رکورد را پی داشته است و در این وضعیت نابسامان اقتصادی، طبقات آسیب پذیر فشار بیشتری را متحمل شده‌اند اما همین تحریم‌ها فرصتی است که ایران از نظر اقتصادی به نوعی استقلال دست یابد و در تولید کالاهای اقتصادی و ضروری خودکفا و مستقل شود. اغلب دانشجویان بیان داشته‌اند که با وجود محدودیت‌ها و مسائلی که تحریم‌های اقتصادی در پی داشته است اما می‌توان این تهدید و محدودیت را به فرصت و امتیاز تبدیل ساخت.

دانشجویان علاوه بر ابعاد اقتصادی تحریم‌ها بر ابعاد سیاسی آن نیز اشاره داشته‌اند. در ابعاد سیاسی نیز به سیاست داخلی و سیاست خارجی معطوف به تحریم‌ها توجه نموده‌اند. دانشجویان در خصوص سیاست داخلی اغلب بر عملکرد ضعیف مسئولان و مدیران سیاسی و دولتی (در دولتهای یازدهم و دوازدهم) در خصوص تحریم‌ها اشاره داشته‌اند. آنها در روایت‌هایشان بیان نموده‌اند که برخی از مدیران و مسئولان سیاسی، ناکارآمدی و سوء مدیریتشان در رفع مشکلات و مقابله با مسائل اقتصادی را به تحریم‌ها مرتبط می‌سازند تا بدین وسیله کم کاری و بی‌کفایتشان را پنهان کنند. برخی از مسئولان دولتی نیز رفع مشکلات داخلی را در گرو رفع تحریم‌ها امریکا دانسته و به سیاست‌های امریکا چشم دوخته‌اند. در عرصه خارجی و بین‌المللی نیز دانشجویان بیان داشته‌اند که مذاکرات برجرامی که به منظور رفع تحریم‌ها صورت گرفت تجربه تلخی بود که ایران بازنده این مذاکرات محسوب می‌شود زیرا ایران به تمامی تعهدات برجرامی وفادار باقی ماند اما دولتهای اروپایی و بخصوص امریکا به تعهداتشان در برجرام پایبند و متعهد نماندند. به طور کلی اغلب دانشجویان تصور مثبت و خوشایندی از عملکرد مسئولان سیاسی و مدیران دولتی (یازدهم و دوازدهم) در رفع مشکلات اقتصادی و مذاکرات برجرامی در عرصه بین‌المللی برای رفع تحریم‌ها نداشتند.

برخی از دانشجویان نیز در تجربیات زیسته‌شان بر ابعاد اجتماعی تحریم‌ها اشاره نموده‌اند این عده از دانشجویان بیان نموده‌اند که تحریم‌ها باعث افزایش آسیب‌های اجتماعی همچون طلاق جرم و جنایت و افسردگی و تغییر خلیات مردم شده است. افکار و احساسات عمومی به شدت تحت تاثیر اخباری است که به تحریم‌ها و نتایج تحریم‌ها در قیمت طلا ارز و سکه و غیره می‌پردازند. بدین ترتیب بایستی علاوه بر تاثیرات سیاسی و اقتصادی تحریم‌ها بر ابعاد اجتماعی و فرهنگی تحریم‌ها نیز توجه شود. عده‌ای از دانشجویان نیز در بیان تجربیات زیسته‌شان از تحریم‌های اقتصادی امریکا بر ابعاد انسانی و حقوق بشری تحریم‌ها اشاره داشته‌اند. این عده از دانشجویان تحریم‌های اقتصادی امریکا را ناعادلانه، تروریستی، ضد بشری و مخالف با حقوق بشر ذکر کرده‌اند. تحریم‌های امریکا بیش از آنکه بر دولت ایران فشار آورد بر توده مردم و زندگی روزمره آنها اثر داشته است. تحریم‌های امریکا و بخصوص تحریم‌های غذایی و دارویی زندگی روزمره مردم را تحت تاثیر خود قرار داده و زندگی آنها را با دشواری و مسائل فراوانی روبه‌رو ساخته است.

بررسی تجربیات زیسته دانشجویان نشان می‌دهد که اغلب آنها بینش، نگرش و جهت‌گیری فعالی نسبت به تحریم‌های امریکا داشته‌اند. آنچه دانشجویان در تجربیات زیسته‌شان بیان داشته‌اند با سیاست‌های کلی نظام در موضوع تحریم‌ها هماهنگی و مطابقت بسیاری دارد. نگرشها و احساسات و تجربیاتی که دانشجویان معلمان از تحریم‌های امریکا دارند می‌تواند به عنوان یک سرمایه اجتماعی در حمایت و پشتیبانی از سیاستگذاران و مدیران سیاسی و تربیتی به حساب آید. دانشجویان مورد بررسی معتقد بودند که اگر چه رفع تحریم‌ها دست بیگانگان است اما خنثی سازی و بی‌اثر ساختن آنها در اختیار خودمان است. تجربیات مذاکرات

برجامی نشان داد که گره زدن مسائل داخلی به اقدامات خارجی و امید واهی بستن به دولتهای بیگانه تجربه ای شکست خورده است بنابراین با اتکای بر ظرفیتهای بومی و باور داشتن به توانمندیهای داخلی می توان وابستگی اقتصادی به کشورهای بیگانه را کاهش داد و بر تحریمها و زور گویی های خارجی غلبه کرد. این نتیجه گیری از تجربیات زیسته دانشجویان نشان می دهد که تا چه حدی نگرشها جهت گیری و قضاوتهای آنها با سیاستهای کلی نظام هماهنگی دارد.

دانشجو معلمان به عنوان یکی از گروههای مرجع و تاثیر گذار نقش مهمی در آموزش و تربیت افکار عمومی نسلهای آینده جامعه بر عهده دارند. آموزش سیاسی و ارتقای بینش اجتماعی دانشجو معلمان یکی از وظایف مهمی است که دانشگاه فرهنگیان می تواند بر عهده داشته باشد. طراحی واحد درسی با محوریت آموزش سیاسی اجتماعی مسائل روز در برنامه های درسی دانشگاه فرهنگیان، برگزاری گفتگوها و سمینارهای انتقادی سیاسی در گروهها و انجمنهای دانشجویی، برنامه ریزی کلاسها فوق برنامه با حضور اندیشمندان و صاحب نظران سیاسی اجتماعی پیشنهادهای هستند که می توانند این هدف را محقق سازد.

فهرست منابع

- ۱) بازرگان، ع (۱۳۹۵). مقدمه ای بر روشهای تحقیق کیفی و آمیخته، تهران: انتشارات دیدار.
- ۲) خنیفر، ح (۱۳۹۷). اصول و مبانی روشهای پژوهش کیفی، به همراه ناهید مسلمی، تهران: انتشارات نگاه دانش.
- ۳) سلیمی، ح (۱۳۷۵). تاملی در نظریه نظام جهانی، ماهنامه اطلاعات سیاسی، اقتصادی، شماره ۱۰۷_۱۰۸.
- ۴) سلیمی، ح (۱۳۸۴). نظریه های گوناگون درباره جهانی شدن، تهران، سمت، ۱۳۸۴، چاپ اول.
- ۵) شورای انقلاب فرهنگی، (۱۳۹۰). مبانی نظری سند تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- ۶) صادقی، ح (۱۳۹۹). مقدمه ای بر اقتصاد سیاسی ایران در سایه تحریم، به همراه هادی فرامرزی و مهدی خلیج زاده تهران: نور علم.
- ۷) طغیانی م و درخشان، م (۱۳۹۳). تحلیل عوامل تاثیر گذاری تحریمهای اقتصادی بر ایران و راهکارهای مقابله با آن فصلنامه راهبرد دوره ۲۳ شماره ۷۳ ص ۱۱۵-۱۴۶
- ۸) رووف، ع. (۱۳۷۹). جنبش جهانی برای بهسازی تربیت معلم، تهران: پژوهشکده تعلیم و تربیت.
- ۹) درخشان، ح؛ جعفری، محمد (۱۳۹۳) واکاوی تحریمهای اقتصادی مبانی نظری و تجربه بین المللی، تهران: موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد.
- ۱۰) عطاران، م (۱۳۹۵). پژوهش روایی: اصول و مبانی، تهران: انتشارات دانشگاه فرهنگیان.
- ۱۱) عزتی، م (۱۳۹۹). بررسی اثر تحریمهای اقتصادی بر تولید و اشتغال بخش صنعت ایران، فصلنامه سیاستهای راهبردی کلان دوره ۸ شماره ۲۹ ص ۳۸-۶۵.
- ۱۲) عزتی، م و سلمانی، ی (۱۳۹۴). برآورد اثر تحریمهای اقتصادی بر رشد اقتصادی ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج سال ۱۸ شماره ۶۷ ص ۶۹-۱۰۱
- ۱۳) فیلیک، ا (۱۳۹۲). درآمدی بر تحقیق کیفی، ترجمه هادی جلیلی، تهران: انتشارات نی.
- ۱۴) کرسول، ح (۱۳۹۱). پویای کیفی و طرح پژوهش، ترجمه حسن دانایی فرد و حسین کاظمی، تهران: انتشارات صفار.
- ۱۵) مشهدی ع و رشیدی م (۱۳۹۴). تاثیر تحریمهای وضع شده علیه ایران بر محیط زیست انرژی و انتقال تکنولوژی از منظر حقوق بین الملل، مجله پژوهش حقوق عمومی دوره ۱۶ شماره ۴۶ ص ۱۰۳-۱۲۳.
- ۱۶) معین، م (۱۳۹۰). فرهنگ فارسی معین، تهران: انتشارات امیر کبیر.
- ۱۷) منظور، داوود؛ مصطفی پور منوچهر (۱۳۹۲). بازخوانی تحریمهای ناعادلانه: ویژگی ها، اهداف و اقدامات، فصلنامه سیاستهای مالی و اقتصادی، شماره (۲) ص ۲۱-۴۱.
- ۱۸) والرشتاین، ا (۱۳۸۴). سیاست و فرهنگ در نظام متحول جهانی (ژئوپلیتیک و ژئوکالچر)، ترجمه پیروز ایزدی، تهران: نشر نی، چاپ دوم.
- ۱۹) ودیعه، س؛ کشانی، س؛ رجلو، س (۱۳۹۶). نظریه نظام جهانی در اندیشه و آرای والرشتاین، مجله پژوهش اجتماعی، شماره ۳۷ ص ۲۴-۴۳
- 20) Wallerstein, I (1979), The Capitalist World Economy, London: Cambridge university press.

Analysis of the lived experiences of Farhangian University students from US economic sanctions against the Islamic Republic of Iran

Mahmoud Mohammadi

Rahman Mohammadi

Assistant Professor of Humanities and Social Sciences at Farhangian University

History student at farhangian University

Abstract

This article deals with the lived experiences of Farhangian University students from US economic sanctions against the Islamic Republic of Iran. For more than four decades, the US government has imposed heavy economic and political sanctions on Iran. One of the issues that are considered in the issue of sanctions is the impact of these sanctions on different social groups. Social groups in Iran have different experiences of these sanctions. The lived experiences of Farhangian University students as one of the reference groups in the education system can be very important and effective. Students' experiences of US sanctions in the coming years will affect their professional performance in teaching and learning. Students' experiences of US sanctions in the coming years will affect their professional performance in teaching and learning. These lived experiences will be passed on to school students in the coming years through education and teaching in the classroom. The research method in this article is qualitative methods. The statistical population is students of Alborz Farhangian University. Statistical samples were selected based on available samples from ۱۵ students of history education. The data collection method was the narrative interview method and the data analysis method was the Theme analysis method. After collecting the interviews, the students' narratives were categorized based on four themes: the economic dimension of the sanctions, the political dimension of the sanctions, the social dimension of the sanctions, and the human dimension of the sanctions. The results of the analysis of the narratives show that the attitudes and tendencies of the students towards the US economic sanctions are largely in line with the general policies of the Islamic Republic of Iran.

Keywords: World system, Lived experience, Economic sanction, Student, farhangian university